

Отримано: 25 лютого 2014 р.

Прорецензовано: 13 березня 2014 р.

Прийнято до друку: 24 квітня 2014 р.

Грудзевич Ю. І. Сутність механізму реалізації підприємницької діяльності та його складових / Ю. І. Грудзевич // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: збірник наукових праць / ред. кол.: І. Д. Пасічник, О. І. Дем'ячук. – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2014. – Випуск 25. – С. 9–14.

УДК 334.7

JEL Classification: G-34

Грудзевич Юлія Ігорівна,

аспірант кафедри економіки та безпеки підприємства

Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

СУТНІСТЬ МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЙОГО СКЛАДОВИХ

У статті досліджено теоретичні питання формування механізму реалізації підприємницької діяльності та його складових – економічної, організаційної, соціальної, зазначено особливості їх спільної реалізації. Подано класифікацію форм, функцій, основних принципів, умов розвитку та методів регулювання підприємництва. Подано схему механізму реалізації підприємницької діяльності. Визначено об'єднуючий чинник підприємництва незалежно від форми, спеціалізації, напрямку та способу ведення бізнесу.

Ключові слова: підприємництво, механізм реалізації підприємницької діяльності, форми підприємництва, принципи підприємництва, функції підприємництва, методи регулювання підприємництва.

Грудзевич Юлія Игоревна,

аспірант кафедры экономики и безопасности предприятия

Восточноукраинского национального университета имени Леси Украинки

СУЩНОСТЬ МЕХАНИЗМА РЕАЛИЗАЦИИ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ И ЕГО СОСТАВЛЯЮЩИХ

В статье исследованы теоретические вопросы формирования механизма реализации предпринимательской деятельности и его главных составляющих – экономической, организационной социальной, указаны особенности их совместной реализации. Представлена классификация форм, функций, основных принципов, условий развития, методов регулирования предпринимательства. Приведена схема механизма осуществления предпринимательской деятельности. Определен объединяющий фактор предпринимательской деятельности независимо от формы, специализации, направления и способа ведения бизнеса.

Ключевые слова: предпринимательство, механизм осуществления предпринимательской деятельности, формы предпринимательства, принципы предпринимательства, функции предпринимательства, методы регулирования предпринимательства.

Yuliya Grudzevich,

Postgraduate student of economics and security company department Lesya Ukrainka East European National University

THE ESSENCE OF ENTREPRENEURSHIP MECHANISM AND ITS CONSTITUENTS

The theoretical problems of forming of the mechanism of entrepreneurial activity realization are investigated in the article, as well, as its main constituents – economic, organizational, and social, the features of their joint realization are indicated. Classification of forms, functions, basic principles, terms of development and methods of adjusting of enterprise is presented. The scheme of the mechanism of realization of entrepreneurial activity is brought. The uniting factor of entrepreneurial activity is certain regardless of form, specialization, direction and method of doing business.

Keywords: entrepreneurship, the mechanism of entrepreneurship, entrepreneurship forms, entrepreneurship principles, functions of entrepreneurship, methods of regulation of entrepreneurship.

Постановка проблеми. Розвиток підприємницької діяльності є одним із найважливіших напрямів ринкової економіки. Саме тому важливим є здійснення багатоаспектного дослідження цієї економічної категорії, умов розвитку, функцій, принципів реалізації, методів регулювання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Українські дослідники розвивали цю концепцію в актуальному руслі – розвиток підприємництва в умовах пострадянської, перехідної економіки. Проблеми підприємництва досліджували такі українські вчені, як С. Базилевич, З. Варналій, В. Мединський, С. Покропивний, Н. Романенко та інші. Науковці розглядали принципи, функції, умови розвитку, методи регулювання, не акцентуючи увагу на їх узагальненні в єдине ціле. Проте така тематика, зокрема кон-

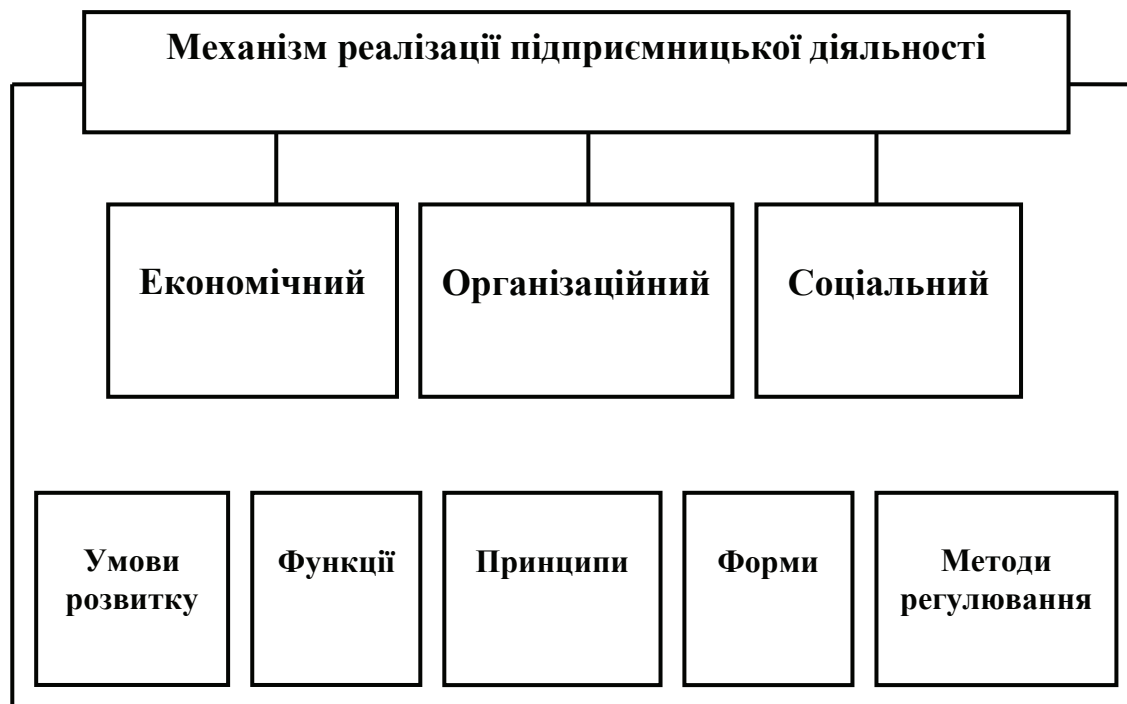
цепція механізму реалізації підприємницької діяльності, його основних складових та чинників впливу, залишається актуальною і потребує детального вивчення.

Метою та завданням дослідження є розгляд теоретичних питань формування механізму реалізації підприємницької діяльності, його основних складових, на основі поданої автором класифікації форм та основних груп принципів підприємництва.

Виклад основного матеріалу. Суть терміна «механізм» визначається як комплекс взаємопов'язаних складових, що працюють як одне ціле на досягнення спільного результату. Відповідно механізм реалізації підприємництва – це сукупність форм діяльності, принципів та умов здійснення, функцій, заходів та методів регулювання, об'єднаних у єдиний господарський комплекс, мета функціонування якого тотожна з метою підприємця. Всі складові, перераховані вище, систематизуються у три основних складники: економічний, організаційний та соціальний (рис. 1)

Суть економічного механізму полягає у використанні інструментів ринкового середовища, таких як ціноутворення, інвестування, планування тощо. Організаційний складник забезпечує вибір форми здійснення, державну реєстрацію, регулювання та підтримку діяльності, функціонування інфраструктури ринку, здійснення процедур банкрутства, санації, ліквідації. Соціальний складник формує і діє згідно з інтересами підприємця та інших учасників процесу [2].

Варто зазначити, що такі інструменти діють одночасно, їх важко розмежувати в часі та просторі через складність загального механізму: заходи економічного характеру реалізуються одночасно з організаційними та соціальними, тому суть механізму реалізації підприємництва розглядається в розрізі кожної ланки, запровадження якої може привести в дію усі три основних механізми.

Рис. 1. Основні складові механізму реалізації підприємницької діяльності

Будь-яка підприємницька діяльність здійснюється з дотриманням певного набору принципів, тобто основних, найсуттєвіших правил, тверджень та вимог. На нашу думку, усі принципи, яких дотримуються суб'єкти підприємництва, потрібно виокремити у три групи: зумовлені законодавством, економічні та соціальні.

Відповідно до Господарського кодексу України [1], суб'єкти підприємницької діяльності можуть вільно обирати напрям, форму та вид діяльності, розробляти програму розвитку бізнесу, залучати та використовувати ресурси, співпрацювати з постачальниками та споживачами, наймати працівників відповідно до потреби, на власний розсуд розпоряджатися прибутком, самостійно здійснювати зовнішньо-економічну діяльність.

Окрім зазначених вище правових засад, підприємництво реалізовується на основі ведення комерційного розрахунку та врахування власного комерційного ризику – принципи економічної етимології, закріплені нормативно. Комерційний розрахунок є методом ведення господарства в умовах ринкової

економіки шляхом порівняння у грошовій формі витрат і результатів виробничо-фінансової діяльності. Саме комерційний розрахунок є похідним для економічних принципів підприємництва – самоокупності, самофінансування, самозабезпечення, матеріальної зацікавленості, господарської самостійності в межах чинного законодавства. Важливими рисами комерційного розрахунку є отримання прибутку від створення товарів та послуг, необхідних споживачеві, та економічна відповідальність за результати господарювання, дотримання взятих на себе зобов'язань, підтримання ділової репутації, використання конкурентного середовища з максимальною вигодою для підприємства.

Сутність сучасного підприємництва, окрім правових та економічних норм, виражається у соціальних принципах. Вони проявляються в орієнтації бізнесу на людину як головну цінність підприємства, створенні й підтримці культурного середовища, дотриманні етичних норм поведінки, наданні можливості професійного росту, запровадженні системи мотивації працівників, підтриманні творчого клімату в колективі.

Усі принципи, розглянуті вище, є основою підприємництва незалежно від форми, розміру та виду діяльності. Однак, якщо принципи, зумовлені законодавством, підприємці змушені виконувати, здійснюючи свою діяльність у правовому полі, а дотримання економічних принципів зумовлює ринкове середовище, то підтримка соціальних аспектів підприємництва більшою мірою залежить від самого підприємця чи співвласників бізнесу. Для сучасного етапу розвитку підприємництва не характерне остаточно сформоване розуміння необхідності та важливості дотримання соціальних принципів. Адже стимулювання високого рівня культури, забезпечення можливості професійного росту, підтримання творчого клімату є запорукою ефективного функціонування та швидких темпів розвитку підприємства в майбутньому. Проте, на нашу думку, соціальний розвиток підприємництва формується виходячи із соціально-економічного становища у державі. Неприятливе економічне середовище, діяльність підприємств та підприємців у режимі високого адміністративного та податкового тиску унеможливорює дотримання соціальних принципів, і навпаки – наслідком позитивних соціальних тенденцій у державі стане формування сприятливого соціально-психологічного середовища у секторі підприємництва.

Потрібно підкреслити, що однією з найбільш актуальних соціально-економічних проблем розвитку національної економіки є стимулювання її інноваційного розвитку. Саме тому, на нашу думку, перехід держави на інноваційний шлях розвитку сприятиме формуванню творчого клімату на підприємствах.

Для забезпечення позитивних тенденцій у системі господарювання, здійснення підприємництва відбувається за наявності сприятливих умов, які можна систематизувати за окремими групами:

- економічні передумови, основними з яких є перехід до ринкової економіки, роздержавлення та приватизація, демонополізація господарської діяльності, створення і функціонування на цій основі багатосуб'єктних організаційних утворень, утвердження свободи підприємницької діяльності.
- політичні передумови, які забезпечують демократизацію та стабільність суспільного життя, сприятливу податкову, кредитну митну та інші політики, гарантування державою недоторканості приватної власності, в тому числі інтелектуальної.
- соціально-психологічні передумови підприємницької діяльності передбачають створення сприятливого психологічного клімату в суспільстві, подолання негативного ставлення населення до підприємництва.
- правові умови розвитку підприємництва – це наявність у юридичній системі держави прийнятих законів та підзаконних актів, які забезпечують легітимність підприємницької діяльності та її правову захищеність.

Сутність підприємництва, як і будь-якої економічної категорії, розкривають його функції. З. Варналій [2] поділяє підприємницьку діяльність на чотири основних функції: ресурсну, організаційну, стимулюючу та інноваційну. Основний зміст ресурсної функції підприємництва визначається формуванням та використанням капіталу, а також матеріальних, трудових, природних, інформаційних, грошових, інвестиційних та інших ресурсів. Необхідно зазначити, що ефективне використання виробничого потенціалу, співвідношення між кількістю затрачених засобів та вироблених товарів чи послуг є одним із основних критеріїв досягнення прибутковості підприємницької діяльності. Суть організаційної функції полягає у виборі оптимальних пропорцій поєднання ресурсів. Така функція забезпечує організацію системи збуту, маркетингу та інших процесів, необхідних для реалізації поставленої мети. Стимулююча функція підприємництва зосереджена на формуванні мотиваційного механізму праці, ефективного виробництва тих товарів та послуг, які необхідні для максимального задоволення реальних потреб споживачів. Одним із основних мотивів підприємця є досягнення максимального рівня прибутковості при мінімальних обсягах витрат, споживача – придбати якісний товар, який відповідає вимогам, за помірну ціну. Визначальним мотивом працівника є отримання винагороди (матеріальний стимул) та задоволення від роботи (моральний стимул). Також актуальним у мотивації працівників та підприємця є створення сприятли-

вого творчого клімату для активізації інтелектуальних можливостей, свободи креативного мислення, генерації нових ідей.

Інноваційність як функція підприємництва є особливим інструментом діяльності, рушійною силою науково-технічного прогресу, модернізації виробничих процесів, конкурентоспроможності кінцевої продукції на ринку. Інновації є одним із найважливіших чинників розвитку сучасної економіки та являють собою впровадження результатів інтелектуальної діяльності, наслідком якого є ріст виробничого, економічного, соціального потенціалу підприємства. Найважливішою ознакою інновацій є новизна отриманих результатів. Інноваційна діяльність може здійснюватися в кількох напрямках:

- розробка та впровадження нових або покращення властивостей наявних видів продукції чи послуг – інновація продуктів;
- введення в дію нових або удосконалення наявних технологічних процесів – інновація технологій;
- розробка та впровадження нових організаційно-технічних рішень у адміністративний, комерційний, соціальний та інші сектори виробництва – структурна інновація.

Основною метою інноваційної діяльності є економічна вигода підприємця та задоволення потреб суспільства і споживача.

На нашу думку, суб'єктам підприємницької діяльності, незалежно від обраної форми, спеціалізації, напрямку та способу ведення бізнесу, варто приділяти велику увагу запровадженню інновацій. Це, власне, той чинник, який має об'єднувати усі види бізнесу та стати основою успішної, прибуткової діяльності. Рациональне запровадження інновацій забезпечує динамічний розвиток підприємства, зменшить ризик збитковості внаслідок старіння виробництва, спонукає стимулювати творчу діяльність усіх учасників процесу. Система господарювання потребує новаторських підходів у виробництві, раціональному використанні ресурсів, підвищенні якості виробленого продукту чи наданої послуги. Ефективне запровадження інновацій у окремо взятому підприємстві, регіоні, галузі сприятиме переходу національної економіки на прогресивний, інноваційний, шлях розвитку.

Поруч із визначенням основних функцій підприємництва та умовами розвитку підприємництва не менш важливою складовою є вибір форми [5]. Процес підприємництва часто асоціюється лише з купівлею-продажем товарів чи іншою комерційно-посередницькою діяльністю. Ототожнювати це поняття лише з торгівлею недоцільно. Підприємництво є багатобічним поняттям, реалізовується у різних галузях економіки та набуває різних форм. Потрібно зауважити, що початок реалізації будь-якої підприємницької ідеї неможливий без першочергового прийняття рішення щодо форми підприємства та організації бізнесу. Саме тому необхідно чітко та логічно визначити класифікацію форм підприємництва за різними ознаками.

За напрямом діяльності розрізняють виробниче, комерційно-посередницьке та фінансове підприємництво. Виробнича діяльність являє собою виготовлення товарів, виконання робіт та надання послуг, які отримані внаслідок власної діяльності, використання ресурсів на свій розсуд, вихід на ринок з кінцевим продуктом підприємства. Комерційне підприємництво характеризується здійсненням посередницьких операцій з купівлі-продажу товарів та послуг. Функціонування підприємств цього виду пов'язане з діяльністю товарних бірж та характеризується прискореним оборотом коштів, і, відповідно, швидкою віддачею. Фінансове є особливим видом підприємництва і представлене комерційними банками, небанківськими установами, фондовими біржами.

Численні джерела економічної літератури виділяють основну форму класифікації підприємництва – за організаційною ознакою. Розрізняють самостійну, спільну та асоційовану діяльність. Під самостійною діяльністю розуміють ведення індивідуального бізнесу фізичною особою-підприємцем або утворення юридичної особи з одним власником-фізичною особою. Підприємець самостійно розпоряджається благами, якими володіє, використовує під свою відповідальність позичені ресурси, одноосібно контролює хід справи, особисто приймає рішення та відповідає за фінансовий результат. Позитивним моментом такого виду діяльності є прагнення самореалізації та зацікавленість особи в результаті.

Спільна діяльність являє собою об'єднання ресурсів кількох учасників для здійснення того виду діяльності, у якому вони зацікавлені, та досягнення єдиної для них усіх мети. Спільна діяльність представлена господарськими товариствами з різними ступенями відповідальності (обмеженою, додатковою, повною, командитне товариство) та акціонерними товариствами (приватними та публічними). Потрібно зазначити, що часткою ресурсів товариств, окрім фізичних осіб, можуть володіти й інші юридичні особи. Очевидно, що об'єднання однодумців мають значні переваги перед індивідуальним бізнесом. Більша кількість учасників передбачає використання більшої кількості ресурсів у вигляді внесків у товариство та більше можливостей отримати позику чи залучити інвестиції.

Асоційована форма є найскладнішим організаційним утворенням підприємницької діяльності. Вона представлена договірними об'єднаннями таких видів: асоціації, корпорації, консорціуми, концерни,

картелі, синдикати, трести, фінансові, промислово-фінансові групи, холдинги. Ці форми підприємництва характеризуються різними ознаками залежно від мети створення, ступеня централізації прийняття рішень, міри втручання у діяльність кожного з учасників, виду капіталу, галузевої чи територіальної приналежності, терміну діяльності. Такі об'єднання створюють підґрунтя для спільного вирішення конкретних завдань, реалізації великих проектів, успішної роботи в умовах конкуренції, підвищення ефективності використання ресурсів, гнучкості та мобільності основних процесів, залучення масштабних та довготермінових інвестицій, запровадження інноваційних технологій та продуктів.

Звичайно, акціонерні товариства можна класифікувати і як одну з форм асоційованої підприємницької діяльності – складна організаційна структура, велика кількість учасників (акціонерів), які залежно від розміру частки мають чи не мають право втручання у діяльність товариства. Проте акціонерні товариства, незалежно від типу, розміру капіталу та кількості учасників, є первинним утворенням. Основою їх створення є діяльність осіб зі спільними поглядами та метою, одним з варіантів реалізації якої є залучення додаткових ресурсів шляхом емісії та продажу акцій.

У контексті цього наукового дослідження потрібно приділити увагу класифікації видів підприємництва за ознакою новаторства. На нашу думку, підприємницькі структури за вищевказаним критерієм варто класифікувати на традиційні, інноваційні та венчурні. Діяльність традиційних підприємств характеризується випробуваними налагодженими процесами без будь-яких передумов до інноваційності, запровадження нововведень у будь-яку сферу цього бізнесу та ефективного використання ресурсів. Підприємства такого типу характеризуються сталістю усіх виробничих процедур, проте в майбутньому, за умови нехтування новими технологіями, можуть набувати ознак застарілості. Основні процеси у традиційному підприємстві, порівняно з ефективним запровадженням інновацій, з часом ставатимуть ресурсозатратними, а отже, втрачатимуть конкурентоспроможність. Життєвий цикл таких підприємств є недовготривалим. Інноваційною є підприємницька діяльність, у здійсненні якої використовуються нові технології, виробляються нові продукти та послуги, застосовуються нові способи та методи управління, які були апробовані, і, за умови ефективного впровадження, є низькоризикованими. Визначальною рисою суб'єктів інноваційного підприємництва є готовність до змін у майбутньому, створення сприятливого клімату до освоєння нових технологій, генерації та розробки нових ідей. Венчурне підприємництво – це діяльність з розробки та запровадження кардинально нових технологій і продуктів, і у зв'язку з цим пов'язана з підвищеним ризиком [6]. Основною метою існування таких підприємств є не стільки виробництво та збільшення обсягів нових товарів чи послуг, скільки розробка інновацій для подальшого запровадження на виробничих об'єктах. Кінцевим продуктом діяльності суб'єктів венчурного бізнесу є інновація.

Необхідно зазначити, що подана класифікація форм підприємництва не є вичерпною. У різних джерелах наукової економічної літератури [2; 3; 4] передбачається класифікація за ринковою спеціалізацією, методами організації, способами досягнення цілей, національною належністю капіталу, формою власності, правовим статусом, технологічною та територіальною цілісністю, ступенем підпорядкування, формою господарювання, кількістю працівників. Проте, на нашу думку, зазначені вище ознаки класифікації є основними при виокремленні особливостей підприємницької діяльності.

Механізм реалізації підприємництва є складною системою, що потребує розроблення чітких та ефективних регулятивних заходів. Ми вважаємо, що методи його регулювання варто поділити на адміністративні та ринкові. Адміністративне регулювання забезпечується державою та включає в себе комплекс фінансово-бюджетних, організаційних та правових заходів, спрямованих на збалансування, рівномірний розвиток підприємницької діяльності в регіонах та галузях, узгодження інтересів різноманітних соціальних груп, стимулювання високого технологічного та інноваційного розвитку, інвестиційної активності.

Висновки. Отже, механізм реалізації підприємницької діяльності включає в себе економічний, організаційний та соціальний складники, які проявляються через принципи, функції, умови розвитку, форми та методи регулювання. У цій статті зроблено спробу уточнення класифікації вищевказаних елементів механізму, зокрема запропоновано новий підхід до класифікації форм підприємництва за ознакою новаторства. Також наголошено на актуальності підтримки та розвитку інноваційної діяльності як об'єднуючого чинника підприємництва незалежно від форми, спеціалізації, напрямку та способу ведення бізнесу.

Література:

1. Господарський кодекс України від 16. 01. 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18. – С. 1–144.
2. Варналії З. С. Основи підприємництва : навч. посіб. / З. С. Варналії. – К. : Вид-во «Знання»-Прес, 2002. – 239 с.

3. Гетьман О. О. Економіка підприємства : [навч. посіб.] / О. Гетьман, В. Шаповал. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 488 с.
4. Покропивний С. Ф. Підприємництво: стратегія, організація, ефективність : навч. посіб. / С. Ф. Покропивний, В. М. Колот. – К. : КНЕУ, 1998. – 352 с.
5. Жигір А. А. Організаційно-правові форми підприємництва [Електронний ресурс] / А. Жигір // Ефективна економіка. Вісник Дніпропетровського державного аграрного університету. – 2012. – № 3. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=950>.
6. Мудрая М. В. Об интеллектуальной собственности, венчурном предпринимательстве и подготовке кадров для предпринимательства [Електронний ресурс] / М. В. Мудрая // Электронный научно-образовательный журнал ВГСПУ «Грани познания». – 2012. – № 6. – С. 123–125. – Режим доступу : <http://grani.vspu.ru/files/publics/1358409797.pdf>.